

УДК 316.647.8:070-028.27

ЕЙДЖИСЬКІ ДИСКУРСИВНІ ПРАКТИКИ В НОВИНАХ ЕЛЕКТРОННИХ МЕДІА

БАЛАНДИНА Надія,

д-р філол. наук, проф., e-mail: balandina.n.f@op.edu.ua;

ПАНЬКЕВИЧ Олена,

канд. пед. наук, e-mail: o.o.pankevych@op.edu.ua.

Державний університет «Одеська політехніка», просп. Шевченка, 1, м. Одеса, 65044, Україна.

Метою розвідки є виявлення дискримінаційних геронтофобських практик у новинах електронних ЗМІ й унаочнення багатовекторного дискурсивного поля ейджизму. Контент-аналіз дозволив установити специфіку геронтологічного ейджизму, зокрема його інституційний характер, наявність відкритої і латентної форм, що сприяють поширенню геронтофобії. Відбувається це в результаті ексклюзії за віком – процесу відчуження людини від соціального й економічного життя, зменшення соціальних ролей через застосування таких дискримінаційних практик, як біомедикалізація, маргіналізація, інвізібілізація, інфантилізація, дегуманізація, тривіалізація, патронаж. З-поміж цих практик є традиційні, заглиблені в давнину, й оперативні, скореговані сучасними реаліями. Медіа таким чином, з одного боку, поширюють те, що є в суспільстві, а з другого, визначають, яке ставлення до старості культивується в масовій свідомості.

Ключові слова: ейджизм, новини, особи старшого віку, ексклюзія за віком, дискримінаційні практики.

AGE DISCURSIVE PRACTICES IN ELECTRONIC MEDIA NEWS

The purpose of the investigation is to identify discriminatory gerontophobic practices in the news of electronic media and to illustrate the multi-vector discursive field of ageism. Content analysis allowed to establish the specifics of gerontological ageism, in particular its institutional nature, the presence of open and latent forms, which contributes to the spread of gerontophobia. This occurs as a result of age exclusion – the process of alienation from social and economic life, reduction of social roles through the use of such discriminatory practices as biomedicalization, marginalization, invisibilization, infantilization, dehumanization, trivialization, patronage. Among these practices are traditional, deep into antiquity, and operational, adjusted to modern realities. The media disseminate what is in society, and hence, determine what attitude to old age is cultivated in the mass consciousness.

Key words: ageism, news, elderly people, age exclusion, discriminatory practices.

Вступ. Процес старіння населення набув глобального масштабу. За прогнозом ООН, до 2050 року категорія осіб 60+ складатиме 21% населення планети [1, с. 7]. Україна ж належить до тридцятки країн з найстарішим населенням [2], яке вважається старим, якщо кількість людей віком 65 років і старше перевищує 7% [3]. За даними Державної служби статистики, українці категорії 60+ складають 23,9%, а 65+ – 17,1% [4, с. 19].

Старіння населення зумовлює збільшення демографічного навантаження на працездатний за віком контингент, позначається на стосунках між поколіннями й може стати підґрунтям для геронтофобії. За даними Global AgeWatch Index (2015 р.), який оцінює соціально-економічний добробут осіб категорії 60+ в 96 країнах, Україна посіла 73-тє місце [5]. Саме якість життя людей похилого віку є передумовою довголіття і збереження інтелекту [6, с. 122].

Щоб об'єктивно оцінити непросту ситуацію, Інститутом демографії і соціальних досліджень розроблено демографічний прогноз України до 2100 р. [2], проведено со-

ціологічні опитування [7], громадські слухання [8], активізуються наукові публікації. Так, В. Кіпень проаналізувала потреби людей похилого віку [9], М. Кухта показала їхній соціальний потенціал [10], Н. Гапон розкрила проблему ейджизму щодо жінок у віці, змушених шукати роботу за кордоном [11]. Праці українських учених вписуються в міжнародний дослідницький контекст, де проводяться міждержавні [12], гендерні [13], вікові [14] та інші порівняння, оцінюється ситуація успішного старіння [15], вивчається посилення ейджизму в умовах COVID-19 [16] та ін. У більшості вітчизняних і зарубіжних публікацій зроблено висновок, що старіння вимагає трансформації суспільної свідомості, у якій укорінилися архаїчні стереотипи про старість як загрозу.

До висвітлення проблеми залучаються медіа, проте кількість таких матеріалів ще незначна. За результатами моніторингу «Інституту масової інформації», у 18 загальнонаціональних онлайн-медіа в березні 2020 року було зафіксовано лише 1,75% новин про категорію громадян 60+ від загальної кількості новин [17]. Викликає занепокоєння й те, що у ЗМІ прослідковуються геронтофобські повідомлення, які не усвідомлюються ні суб'єктами, ні об'єктами дискримінації. Причину такого стану Т. Нельсон вбачає в інституалізації ейджизму [18].

Прояви ейджизму в медіапросторі не проходять повз увагу науковців. Є ціла низка зарубіжних публікацій з представлення образів старості у ЗМІ [19], із поширення геронтофобії [20], зображення чоловіків і жінок старшого віку на телебаченні в прайм-тайм [21], недопредставлення старших людей у телесеріалах [22], а також про позитивні зрушення – від негативних стереотипів старості до позитивних [23] та ін. В окремих публікаціях на тему дискримінації за віком (О. Березіна; І. Вялкова, К. Шендеровський; М. Старікова та ін.) лише принагідно зазначається, що ЗМІ є поширювачами ейджизму. Отже, наукове пізнання проявів ейджизму в українському медіапросторі перебуває в зародковому стані, відсутній предметний аналіз порушеної теми, що засвідчує *актуальність вивчення проблеми*.

З огляду на це, *мета розвідки* полягає у виявленні дискримінаційних геронтофобських практик у новинах електронних ЗМІ й унаочненні багатовекторного дискурсивного поля ейджизмських стереотипів. Досягнення мети передбачає з'ясування особливостей ейджизму у ЗМІ, а також характерних для них практик ексклюзії за віком – біомедикалізації, маргіналізації, інвізібілізації, інфантилізації, дегуманізації, тривіалізації і патронажу.

Методи дослідження. Пошук емпіричної бази здійснювався з використанням контент-аналізу новин, поданих упродовж 2020 р. 40 центральними й 129 локальними медіа. Шляхом розширеного комп'ютерного пошуку за ключовими словами «новини літні люди», «новини особи похилого віку», «новини пенсіонер_ка» було зроблено вибірку, обсяг якої становив 296 прикладів ейджизму. До цього числа не увійшли варіанти однієї і тієї самої новини, поданої різними медіа. При виділенні одиниць, що містили значення «ейджизм», ураховувалися загальноприйняті вимоги до контент-аналізу: а) одиниця повинна бути достатньо великою, щоб виражати значення; б) одиниця повинна бути достатньо малою, щоб не виражати багато значень; в) одиниця повинна легко ідентифікуватися; г) кількість одиниць має бути настільки великою, щоб із них можна було зробити вибірку [24, с. 381]. Ейджизмські смисли розпізнавалися на рівні окремих лексичних одиниць, словосполучень і в ширших контекстах – текстах або їх фрагментах. Обрання контент-аналізу як основного дослідницького методу дозволило уникнути проблем дескриптивного методу, що допускає власну інтерпретацію тексту; крім того, індивідуальне прочитання окремих текстів не дало б можливості побачити те, що показують значні масиви інформації.

Результати й обговорення. Щоб з'ясувати особливості ейджизму в медіа, варто виходити із загальноприйнятого його розуміння, актуалізацію якого в науці пов'язують з ім'ям директора Національного інституту старіння США Р. Батлера,

який в 1969 р. запропонував використовувати поняття «ейджизм» для позначення вікової дискримінації. Р. Батлер подав ейджизм як комбінацію стереотипів, упередженого ставлення й дискримінаційних практик, які характерні як для соціальних інститутів, так і для повсякденного життя [25, с. 243–246].

У цьому визначенні вже закладено типологічні ознаки ейджизму, який услід за Р. Батлером дослідники поділяють на інституційний і побутовий, доповнивши відкритим і латентним різновидами [26; 27, с. 10–14]. На інституційному рівні, як стверджує Л. Колпіна, ейджизм прослідковується в юридично закріпленій прямій чи прихованій дискримінації людей похилого віку з боку конкретних медичних установ, рад, що регулюють їхню роботу, а також різних структур, що надають соціальні послуги. На побутовому рівні він притаманний різним мікросоціальним практикам і проявляється в образливих висловлюваннях, зверхності, ігноруванні, а також психічному і фізичному насильстві.

Для обох вищезазначених рівнів характерний відкритий (умисний) та латентний (прихований) ейджизм. Як зазначає Л. Колпіна, відкрита форма виявляється в умисній дискримінації літніх людей, зокрема в законах або політиці, що прямо обмежують доступ до певних товарів і послуг; у необґрунтованих вікових обмеженнях для кандидатів на роботу, посаду; у запізнілих приїздах швидкої допомоги за викликом літньої людини; у поведінці водіїв громадського транспорту, які, знаючи, що люди похилого віку мають пільги на проїзд, не зупиняються, проїжджають повз, і т. ін. Латентний ейджизм укорінений в соціокультурних нормах, що рекомендують літнім людям ті чи інші форми самообмеження, які, інтерналізуючись, обумовлюють їхню самодискримінацію і самоізоляцію, чинять негативний вплив на продуктивність людини, її психологічний статус, соматичний стан [27, с. 10–14].

Окрім рівнів, слід виділити й сфери прояву ейджизму. Так, найбільш часто обговорюють ейджизм у професійній сфері – у контексті проблем працевлаштування літніх людей і їх «добровільного» виходу на пенсію, у сферах охорони здоров'я, соціального захисту, у сім'ї, зокрема з боку осіб, які доглядають за літніми людьми, у пенітенціарних установах. Цілком справедливо виділяти й сферу масових комунікацій, оскільки вона, за образним висловлюванням Д. Мак-Квейла, є ареною, де здійснюється публічне, національне та міжнародне життя.

Як уже зазначалося, медіа висвітлюють (хоч і недостатньо) соціальні проблеми громадян категорії 60+, але в контексті розмови про ейджизм вони, з одного боку, є його викривачами: оприлюднюють некоректні висловлювання чиновників від влади, повідомляють про утискі пенсіонерів у сферах, де ті ще можуть довести свою професійну спроможність, і т. ін. У такий спосіб ЗМІ виступають агентами інформування й виховання нової моралі, нового типу ставлення до старості. В окремих статтях, у спеціалізованих виданнях, призначених для аудиторії у віці, типу «Життя пенсіонера», «Пенсійний всеобуч», «Здоровий образ життя в Україні (Щасливий пенсіонер)», показують зразки продуктивної старості. Проте, з іншого боку, окремими своїми матеріалами, непродуманими повідомленнями сприяють поширенню ейджизму. І якби широкий аудиторії був невідомий позитивний досвід, то в разі збільшився б ризик бачити всіх літніх людей як фізично та інтелектуально виснажених, інформаційно відсталих, безініціативних, залежних від влади та її політичного вектора.

Принагідно зазначимо, що ейджизм характерний і для художнього, й академічного дискурсів, проте потенціал впливу масових комунікацій значно більший, зокрема коли йдеться про центральні ЗМІ, тому й негативні наслідки масштабніші. Слід підкреслити особливу роль авторитетних медіа у формуванні набору актуальних тем, так званого порядку денного у висвітленні життя громадян покоління 60+, оскільки регіональні інституції ідуть у фарватері центральних. Охоплення аудиторій у разі збільшується, коли одна й та сама новина поширюється різними медіа й через різні платформи, особливо якщо вона подається як сенсаційна. Щоб приверну-

ти увагу, драматизують подію, використовуючи крикливі заголовки на зразок: «*По-мрутуть усі пенсіонери*». *Міністр охорони здоров'я зробив бузувірську заяву*» (wz.lviv.ua, 13.03.2020), «*Пенсіонер, видаючи себе за продюсера, з'валтував студентку*» (ua.korrespondent.net, 03.01.2020), «*Хотів привернути увагу: на Одещині пенсіонер погрожував підірвати поліцейський відділок*» (upian.ua, 23.01.2020). Ось тільки кілька прикладів словосполучень, де в ролі суб'єкта або об'єкта дії у заголовку виступає особа старшого віку в руйнівних проявах: *пенсіонер погрожував (штурмував, вкрав, з'валтував, поводився агресивно, напав з ножем, поранив, влаштував стрілянину); (втихомирювали, затримали) зупинили пенсіонера*. Така політика цілком зрозуміла: розповідь про благодійну акцію, активний спосіб життя літньої людини викличе менший ефект, ніж події, пов'язані зі скандалами, бійками, крадіжками, вбивствами, особливо якщо в них задіяні громадяни покоління 60+.

Інституційність засобів масової комунікації важко заперечити: вони являють собою організаційно-технічні установи, професійно зайняті збором, обробкою та поширенням інформації на численні аудиторії; їх основною функцією є вплив на громадську думку; їхня діяльність зумовлена системою соціально значущих норм, зразків і правил спілкування. Це дає підстави віднести ейджизм, поширюваний через масові комунікації, до інституційного.

Повертаючись до дихотомії *відкритий/латентний* ейджизм, зазначимо, що в цьому випадку прослідковуються обидві форми. Услід за відкритими усталеними в суспільстві дискримінаційними практиками медіа вербалізують ідею медикалізації старості й необхідності патронажу, тим самим продовжують відому ще з радянських часів медійну історію, коли переважав вектор на зразок «влада дбає про вас». Інші практики (маргіналізація, інвізібілізація, інфантилізація, дегуманізація та ін.), про які йтиметься нижче, мають здебільшого латентний характер, але їх прояви, швидше за все, викликані не злим умислом, а низьким рівнем комунікаційної культури й неусвідомленням власної відповідальності за сказане слово, що провокує не менш руйнівні наслідки: зростають бар'єри між старшими людьми та іншими віковими групами, і тим самим збільшується соціальна дистанція. Соціальна дистанція, на думку Т. Смирнової, спричиняє роз'єднання, десоціалізацію та дезінтеграцію, орієнтуючи старше покоління на програму «доживання» [28, с. 49]. Латентний ейджизм небезпечний тим, що неявно, на рівні підсвідомості, підштовхує масові аудиторії до прийняття ейджистських стереотипів як природних. Прикметно, що негативні оцінки осіб старшого віку на зразок *агресивний, розлючений, неадекватний, п'яний, судимий, дебошир* чи інформаційні повідомлення типу «... в київському метро... літні люди часто їдять бутерброди і насіння, п'ють воду і навіть приймають ліки. При цьому вони знімають маски. А якщо сторонні роблять зауваження, реагують не завжди адекватно. Від них можна почути і різке обурення, і навіть нецензурну лайку» (ukranews.com, 13.11.2020) не викликають спротиву ні у громадськості, ні в літніх людей, тим самим конформізм визнається в соціумі як спосіб існування. Практично не рефлексують щодо проявів ейджизму та його соціальних наслідків і самі ЗМІ. Таким чином у суспільстві розкручується «спіраль замовчування», яку теоретично обґрунтувала Е. Ноель-Нойман. На її думку, людина з меншою ймовірністю висловить свій погляд на ту чи іншу проблему, якщо відчуває, що перебуває в меншості, оскільки боїться відплати або ізоляції [29]. У суспільстві, у якому існує усталена практика непротидії упередженням, зростає загроза посилення геронтофобських стереотипів, особливо у зв'язку зі старінням населення.

Отже, геронтологічний медіаейджизм – це дискримінаційна практика упередженого ставлення до осіб старшого віку з боку ЗМІ, яка має інституційний характер, виражається у відкритій і латентній формах та сприяє поширенню геронтофобських стереотипів, які принижують людську гідність, пересувають покоління 60+ на периферію суспільного життя, позбавляють права на громадянські прерогативи.

Дібраний фактичний матеріал (296 прикладів зі 169 електронних ЗМІ) показав, що формування й поширення ейджиських геронтостереотипів українськими ЗМІ відбувається в результаті двох взаємопов’язаних засадничих процесів: 1) ексклюзії за віком та 2) конструювання образу. На цьому етапі буде розглянуто процес ексклюзії, в основі якого лежить принцип вилучення вікових груп із соціальної спільноти за принципом «ми не такі, як вони, ми кращі, ніж вони». Аналіз цього процесу дозволяє показати багатовекторне дискурсивне поле ейджиських геронтостереотипів.

Ексклюзія за віком – це процес відчуження людини від соціального й економічного життя, зменшення соціальних ролей через застосування таких дискримінаційних практик, як біомедикалізація, маргіналізація, інвізібілізація, інфантілізація, дегуманізація, тривіалізація, патронаж. Поданий перелік практик було укладено на основі універсальних дискримінаційних практик «в ситуаціях, у яких відмінності сприймаються не як ресурс, а як загроза», запропонованих М. Єлігулашвілі, І. Федоровичем, С. Пономарьовим [30, с. 50] – із певними модифікаціями й уточненнями. Так, до списку не було включено окремо виділену авторами практику стереотипізації, оскільки вона, на наш погляд, є результатом ексклюзії і становить осердя ейджиського геронтостереотипу. Уточнено також визначення кожної із дискримінаційних практик з урахуванням ексклюзії за віком. Слід відзначити, що виділені та проаналізовані нижче практики подані з метою систематизації, проте різкої межі між ними немає, вони здатні переходити одна в одну, комбінуватися й посилюватися. Аудиторію приваблює драматизм, якщо ж його не вистачає, то медіа його штучно роздмухують.

Біомедикалізація є традиційною практикою, що проявляється через приписування літнім людям хворобливого стану, що зміцнює стереотип старості як хвороби, часто з ментальними розладами, яка робить людину неспроможною і наближає до смерті. Такий підхід, на думку вчених, був сформований не без участі медиків, які артикулюють негативні сторони старості як життєвого досвіду, що, безумовно, сприяє її стереотипізації [31, с. 183]. Услід за медичним дискурсом українські новини рясніють словами *хворий, нездоровий, недужий, неспроможний, немічний; хвороба, ліки, лікарня, аптека, важкий / критичний стан, медична допомога* («У цей період літнім людям може знадобитися ще більше ліків, адже ... деякі бабусі не можуть самі про себе подбати...» (the-village.com.ua, 10.04.2020), «У Тернополі пенсіонерка забула дорогу додому» (galas.te.ua, 09.01.2020). Посилює сумну медикалістську картину старості значна кількість матеріалів про тривалість життя, якою українці на тлі громадян інших країн не можуть похвалитися. Так, газети повідомляють: «Згідно з глобальним дослідженням науковців зі США, Великої Британії, Індії, Нідерландів та ще низки країн, в Україні зафіксували найнижчий показник здорового життя у 2019 році серед усіх європейських країн» (hromadske.ua, 18.10.2020). Такі новини є засобом емоційного впливу, гомогенізації уявлень про літніх людей, залякування представників інших вікових груп. Негативні стереотипи можуть змусити думати, що всі люди похилого віку мають слабке здоров’я чи самопочуття і не здатні пізнавати нового, наприклад, технології [32, с. 42].

Попри те що з віком люди не молодіють, більшість із них цілком самостійні й можуть обходитися без сторонньої допомоги. Більш того, у літніх людей «є певні проблеми з ослабленням зору, слуху, координації рухів в літньому віці, але не з ментальними характеристиками. Дослідження фізіологів і психологів свідчать, що відмінності в здатності до навчання молодих і літніх людей незначні, і більшість людей пенсійного віку (принаймні, до 70–75 років) в значній мірі зберігають працездатність, компетентність, інтелектуальний потенціал» (цит. за: [33, с. 45]). Іноді вони демонструють політичну й громадянську активність, яка не має паралелей в інших статусно-вікових групах. Відповідно, слід підходити до усвідомлення старості як унікального етапу життя, сповненого нових смислів і нових асоціацій.

Маргіналізація – це латентне «вилучення» осіб старшого віку з «мейнстріму», у якому відбувається прийняття ключових соціальних, економічних, політичних рішень та розподіл ресурсів. Одним із прикладів маргіналізації є матеріали про виборчі перегони – період, коли відбувається значна фрагментація населення за політичними вподобаннями. У цей час навіть авторитетні видання не можуть утриматися від нейтралітету й неприховано виражають свої політичні вподобання, перетворюючись на символічних репрезентантів окремих партій чи партійних блоків, і стають засобом звинувачення, а то й знищення опонентів. Викриваючи популізм певних партій, показуючи їхню безперспективність, застарілість програм, медіатори використовують узагальнений образ покоління 60+ як симпатиків таких партій (*пенсіонерська/ регіональна партія, партія українських пенсіонерів, улюбленці пенсіонерів*), вкладаючи нові смисли, далекі від розуміння старості як мудрості, самодостатності й досвіду. Як іронічно зазначає О. Левінсон, «базові цінності тепер транслюються не по лінії *бабуся/дідусь – онуки*, а по більш короткому і швидкому контуру: ЗМІ – діти» [34]. Щоб посилити переконливість своїх міркувань, медіа подають статистичні дані, іноді протиставляючи електоральні вподобання молоді й людей покоління 60+. Протиставлення відбувається також із залученням різних засобів виразності й фігур мовлення. Так, досить авторитетне видання «Українська правда», скориставшись у заголовку метафорою війни *«битва поколінь»*, досить м'яко, не «в лоб», викликає потрібні медіаторові думки й емоції: *«Битва поколінь. Хто, де і як голосував на виборах до ради»* (pravda.com.ua, 13.08.2019). Заголовок, особливо текст: *«ОПЗЖ справедливо може вважатися найбільш «пенсіонерською» та регіональною партією. Почесне друге місце серед улюблених партій українських «пенсіонерів» посідає «Батьківщина». Серед її електорату більше половини – люди старші 60 років»* – є неприхованою дискримінаційною практикою маргіналізації.

Інвізібілізація – усунення вікових груп від участі в суспільному житті держави, позбавлення громадянських прерогатив, ігнорування їхніх потреб та інтересів. У цьому випадку активізується стереотип «вичерпаності», легітимізується практика приписування неадекватності, недотримання соціальних норм, схильності до правопорушень та ін. Соціальну ексклюзію в цьому випадку можна сприймати як підбурювання до фізичного знищення. До інвізібілізації особливо схильна жовта преса, спекулюючи на цьому в складній ситуації з коронавірусом: *«Медики вирішили не лікувати пенсіонерів – коронавірус поставив хрест на старшому поколінні»* (zna.ua, 25.04.2020). Прикладом інвізібілізації можна вважати матеріал про цифровий розкол (цифрову нерівність) між поколіннями, чим унаочнюється новий вид соціальної диференціації за віком, що витікає з різних можливостей доступу до інформаційних технологій, використання інтернету, а відтак сприяє появі інформаційних бар'єрів, що в результаті позначається на скороченні громадянських прав і погіршенні якості життя. Заголовки на зразок *«87-річна тернополянка форматувала внукові планшет»* (pro.te.ua, 21.12.2020) з погляду молодшого покоління виглядають як дотепні, але з погляду гуманістичного є досить сумнівними, оскільки заперечують можливість включення представників геронтологічної групи у сферу інформаційних технологій, поширюють стереотип про їхню цифрову нездатність, чим і культивують інформаційну самоексклюзію. Зміцнює цей стереотип ще й те, що в наш час *«статус людини, наділеної життєвим досвідом, виявився менш цінним в порівнянні з умінням адаптуватися до змін взагалі і до нових технологій зокрема»* [27, с. 18]. Навпаки, сприяють збільшенню самооцінки та вселяють оптимізм статті на зразок *«Українська пенсіонерка стала кіберспортсменкою»* (ua.korrespondent.net, 02.12.2020). Показовою також є стаття під заголовком *«Цифровий розкол в керівництві: як конфлікт поколінь гальмує впровадження нових технологій»* (pravda.com.ua, 10.06.2020), яка, на перший погляд, є ейджиською, проте її зміст, що є цілком в дусі прогресивної журналістики рішень, пропонує можливі шляхи подолання

проблеми – насамперед за допомогою зміни ментальності громадян і діяльності соціальних інститутів.

Инфантилізація – публічне нав'язування людям похилого віку ознак незрілості, притаманних дітям, що змушує думати про них (людей похилого віку) як неспроможних ухвалювати серйозні рішення, обмежено дієздатних. Характерними для цієї практики є використання відповідних дієслів, маркованих ознакою інфантилізації: скупчуватися, захоплювати, блукати, привласнити, реготати та ін. Наприклад, у матеріалі видання «Знай» під афористичним заголовком «*Коронавірус бабуць не зупинить – черги з пенсіонерів захопили відділення Ощадбанку*» повідомляється, що «*українські пенсіонери попри карантин звичним чином скупчуються у відділеннях Ощадбанку для оплати рахунків за комунальні послуги*» (znaj.ua, 16.03.2020). Менторський підтекст «Старе – що мале» під прикриттям дотепності звучить і в підзаголовку «*Помру, але комуналку заплачу – коронавірусний карантин не заважає пенсіонерам скупчуватися в Ощадбанку*» (znaj.ua, 16.03.2020). Докоряють у тому, що їх, як дітей, легко обманути час виборів, підкупити. Дійсно, політики привертають на свій бік електоральні маси пенсіонерів через підкуп грошима, різними подачками. Підкуп є значною проблемою, тема в різних її варіаціях розкручується у ЗМІ, але найчастіше під каток осуду потрапляють не ті, хто хоче проникнути у владу і роздає подачки, а літні люди.

Дегуманізація – позбавлення права людей в літах мати ознаки активності, ініціативності, здатності долати труднощі, брати участь у соціальному житті держави. Активна старість у цьому випадку сприймається як виняток, а слабкість, пасивність подаються як норма. І це відбувається в той час, коли світова спільнота культивує нову модель старості, що знайшло відображення у «Принципах ООН відносно літніх людей» (ухвалено резолюцією 46/91 Генеральної Асамблеї від 16.12.1991) [35]. Проте у пресі, насамперед бульварного характеру, трапляються приклади обезцінювання навіть нейтрального за значенням слова *пенсіонер/пенсіонерка* (його вживають як ярлик зі значенням «вичерпаний, відпрацьований матеріал»): «*Пенсіонер Петросян дуже напружився в розпал коронавірусу і показав інтимну «желешку» – «Розслабон»*» (znaj.ua, 14.03.2020).

До негативно емоційного ярликування вдаються в матеріалах про відомих людей, насамперед зі світу шоу-бізнесу, які продовжують свою діяльність у традиційному для себе амплу. Поширюючи агресивну «моду на молодість», ЗМІ буквально безпощадні до «зірок»: «*Здурила на старості років: Мадонна показала голе фото*» (znaj.ua, 19.02.20), «*Федір Добронравов зі «Сватів» перетворився в глибокого старця...*» (politeka.net, 08.07.2020). У цьому плані журналісти здебільшого оперують лексиконом, що містить сему «старий»: *старість, старець, постарів, підстаркуватий*, або розставляють акценти на віці: «*Нове фото 72-річної Софії Ротару розбурхало мережу: поправилася і постаріла*» (clutch.net.ua, 27.01.2020). Прикладом дегуманізації може бути і стаття з сайту міста Дніпро під заголовком «*В больниці ім. Мечникова дедушки победили COVID*» (gorod.dp.ua, 03.06.2020). Ейджиське звучання забезпечує не тільки фамільярна номінація *дедушки*, а й те, що вона вживається в сполучі *дедушки победили*, авторському оксюмороні зі значенням типу «такого не може бути, але сталося». Найчастіше вдається до практик дегуманізації місцева преса, але деінде на них можна натрапити й у центральних медіа, і в державних інформаційних агентствах: «*Тарифна комісія підрахувала витрати пенсіонерів на тепло. Витрати на послуги з теплопостачання для людей похилого віку становлять близько 25% доходів, що є критично високим рівнем*» (ukrinform.ua, 29.09.2020). У таких повідомленнях особи старшого віку постають як фінансовий тягар для держави. Крайнім виявом дегуманізації є низькопробний, психологічно вбивчий матеріал, що містить грубі слова оцінної семантики, які принижують людську гідність: неадекватний, шалапутний, немічний; «*Волоцюга у 85: через втрату документів*

бабця з Криму два роки вешталася вулицями Одеси і Києва» (tsn.ua, 23.01.2020). За тлумачним словником української мови, слово «волоцюга» вважається зневажливим і має значення «Бездомна людина, яка не працює, а живе з крадіжок, жебрацтва і т. ін., постійно змінюючи місце перебування; бродяга, пройдисвіт» [36, с. 733]. Підсилює негативну тональність і дієслово «вешталася». Для порівняння схожу інформацію, але без зневаги передають у такій формі: *«У Тернополі пенсіонерка забула дорогу додому 85-річна бабуся, літня пані, старенька мандрівниця»* (galas.te.ua, 09.01.2020).

Дискримінаційна практика тривіалізації проявляється в концентрації уваги на дрібних речах з метою применшення проблеми. В угоду дешевій популярності й на потребу невимогливим смакам при висвітленні серйозних правопорушень зазначаються елементи гумору, у якому можна розпізнати глузування. Часто правопорушення, які вчиняють люди похилого віку, відбуваються в обрамленні таких банальних побутових речей, як каструлі, бокали, вила та ін.: *«Під Харковом розлучена пенсіонерка насадила копа на вила: «Мене обмовили!»* (kharkiv.znaj.ua, 04.07.2020); *«Кременчуцькі пристрасті: пенсіонер розбив пивний бокал об обличчя жінки»* (rplus.in.ua, 03.03.2020); *«На Сумщині пенсіонерка отримала сім років за те, що вбила свого чоловіка каструлею»* (odindoma.sumy.ua, 11.07.2020). Як бачимо, ЗМІ активно керуються гаслом жовтої преси: «Якщо собака кусає людину – не новина. Новина – коли людина кусає собаку». Перефразовуючи вищезазначене гасло, отримуємо: «Якщо вбили людину – не новина. Новина – коли пенсіонер вбиває людину каструлею».

Патронаж – сприйняття зазначеної вікової групи винятково як об'єкта соціальної допомоги й підтримки, що представляє її як пасивну і залежну. У цьому випадку прослідковується логічний ланцюжок: проблема – її розв'язання. З одного боку, новини повідомляють про незахищеність, бідність, самотність: *«Серед одиноких є багато людей, які неспроможні подбати про себе»* (gordonua.com, 10.03.2020), а з іншого, висвітлюють зусилля держави: *«Виплата «карантинної тисячі»: як держава може допомогти пенсіонерам»* (slovoidilo.ua, 08.04.2020); *«Уряд доручив ОДА потурбуватися про одиноких пенсіонерів на самоізоляції»* (ukrinform.ua, 05.04.2020). У цих висловлюваннях немає прагнення принизити людську гідність, але непрямо нав'язується образ пенсіонера як пасивного, залежного від підтримки держави. Це, у свою чергу, може сприяти зростанню напруження між поколіннями, кожне з яких намагається захистити свої інтереси. Реально ж більшість літніх людей організовують своє життя самостійно й залежать від обставин життя не більше ніж інші категорії громадян.

Таким чином, процес ексклюзії, маркованої ейджизмом, неоднорідний. З одного боку, він відбувається з причин медикалізації старості, її обезцінювання в практиках маргіналізації, інвізібілізації, інфантилізації, дегуманізації і тривіалізації, а з іншого, здійснюється під прикриттям соціальної солідарності, захисту та уваги до старших, тобто патронажу. М. Кастельс звернув увагу на ексклюзію як трьохетапний процес, що крокує від повної інтеграції через часткову, неповну зайнятість і надлом відносин [37, с. 254]. ЗМІ у цьому процесі відіграють значну роль, розпочинаючи вже з початкового етапу – часткової ексклюзії. Виражається вона в панівній «моді на молодість», орієнтації на молодіжну культуру. Причини такого ставлення пов'язані також із ринковими імперативами, необхідністю отримання прибутків. Медіаіндустрії орієнтуються на релевантні аудиторії (цільові аудиторії), до яких належать особи від 14 до 49 років [38]. Причому ця тенденція глобальна, її відзначають і зарубіжні дослідники. Так, Дж. Белл довів поширеність дискримінації за віковою ознакою в телевізійних передачах [39].

Виділені дискримінаційні практики з боку ЗМІ ґрунтуються на інформації, яка повинна викликати в людей сильну, різку реакцію, виводити їх з інертного стану,

схвилювати. Зі зрозумілих причин медіа прагнуть мати більше переглядів, лайків та кліків. Здебільшого, на думку А. Сухорукової, використовуються природні страхи людей (смерть, насилля, руйнації тощо) і природні слабкості (жадоба, лінь, похіть, заздрість тощо) [40, с. 80]. Новини, як відомо, спрямовані на сьогоднішній день, і в цьому випадку редакції не переймаються чинниками деструктивної поведінки, а коли в причини таких явищ не заглиблюються, у свідомості масової аудиторії тільки закріплюватимуться геронтофобські смисли, що викликати нові хвилі дискримінаційної поведінки. Свого часу У. Ліппман висунув припущення, що наше уявлення про реальність часто ґрунтується на «тінях на стінах» – повідомленнях ЗМІ. Тож ЗМІ є сполучною ланкою між подіями у світі та людьми, і вони визначають, як ці події буде відображено в громадській думці [41, с. 27–46]. Крім того, як зазначають Є. Лоос та Л. Іван, «медійний контент є постійним відображенням соціальних практик. Це впливає на повсякденну взаємодію, у тому числі на те, як ми ставимося до людей похилого віку, а також на те, як ми сприймаємо себе «старими» [23, с. 164]. Більш позитивні геронтообрази людей у засобах масової інформації значно зменшили б ейджизм в українській комунікативній культурі. Показ самодостатніх, активних та успішних пенсіонерів не тільки в новинах, а й у медіаконтенті в цілому зможе нейтралізувати негативне уявлення про старість.

Висновки та перспективи. Таким чином, дискримінаційні практики ексклюзії (біомедикалізація, маргіналізація, інвізібілізація, інфантилізація, дегуманізація, тривіалізація, патронаж) є виявом інституційного медіаейджизму, що має відкриті і/або латентні форми. Безперечно, вони є результатом відбору інформації, яка тяжіє до сенсаційності й у якій немає напівтонів. Вони сприяють поширенню мови ворожнечі, яку можна прирівняти до тієї ж агресії, утисків, яких зазнають особи старшого віку в ролі жертв від насильників і шахраїв. І це не тільки проблема медіакомунікацій, а й усього суспільства. Медіа, з одного боку, поширюють те, що є в суспільстві, а з іншого, визначають, який стереотип старості постане в масовій свідомості. Виправити насаджуваний конструкт досить складно через недостатню кількість планомірних і систематичних практик як з боку медіа, так і з боку держави і громадянського суспільства. Саме позитивні практики, зокрема з боку і за допомогою самих ЗМІ, можуть бути предметом майбутніх розвідок. Цікавим у дослідницькому плані є медіаконтент, який руйнує укорінені стереотипи старості, а образ літніх людей постає уособленням нових смислів.

1. United Nations. World Population Prospects. The 2012 Revision. New York, 2013. vol. I : Comprehensive Tables. 439 p. URL: https://population.un.org/wpp/Publications/Files/WPP2012_Volume-I_Comprehensive-Tables.pdf (дата звернення: 12.03.2021).

2. Населення України. Демографічні тенденції в Україні у 2002–2019 рр. : кол. моногр. / за ред. О.М. Гладуна ; НАН України, Ін-т демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи. Київ, 2020. 174 с. URL: <https://idss.org.ua/arhiv/population.pdf> (дата звернення: 20.02.2021).

3. Сидоренко О. Безмолвная революция, или кризис седеющего общества. Зеркало недели. 28 июня – 4 июля 2003, № 24 (449). URL: https://zn.ua/SOCIUM/bezmolvnyaya_revolyutsiya,_ili_krizis_sedeyschego_obschestva.html (дата звернення: 20.04.2021).

4. Розподіл постійного населення України за статтю та віком на 1 січня 2020 року : статистичний збірник / за ред. М. Тімоніної. Київ, 2020. 344 с.

5. Глобальный индекс AgeWatch 2015: Табелей успеваемости. URL: <https://www.helpage.org/global-agewatch/population-ageing-data/country-ageing-data/?country=Ukraine> (дата звернення: 12.03.2021).

6. Бойко З. В., Беловол Е. В., Радыш И. В. Эйджизм как психологическая проблема XXI века. Гуманитарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». Київ : Гнозис, 2014. Додаток 4 до Вип. 31, Т. I (9) : тематичний випуск «Міжнародні Челпанівські психолого-педагогічні читання». С. 120–124.

7. Напрями формування громадської підтримки модернізації пенсійної системи Украї-

ни (за матеріалами соціологічних досліджень) : аналітична доповідь. Київ, 2013. 34 с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2014-01/pensin_reforma-be1be.pdf (дата звернення: 15.02.2021).

8. Ейджи́зм в Україні: круглий стіл 20.07.12 / Харківський ін-т соціальних досліджень. URL: <http://khisr.kharkov.ua/index.php?id=1342780581> (дата звернення: 20.02.2021).

9. Кіпень В. П. Люди поважного віку в Україні: потреби, цінності та взаємодія з органами влади. Вінниця, 2019. 54 с. URL: http://www.uaod.org.ua/data/book_razdel/-----_2019.pdf (дата звернення: 12.03.2021).

10. Кухта М. Соціальний потенціал людей старшого віку в Україні : монограф. Київ : КНУ-КіМ, 2018. 304 с.

11. Гапон Н. Суб'єктивація української жінки: філософсько-антропологічний дискурс другої половини ХХ сторіччя. Вісник Львівського університету. Філософські науки. 2006. Вип. 9. С. 64–71.

12. Palmore, E. B. Research note: Ageism in Canada and the United States. *Journal of Cross-Cultural Gerontology*, 2004, vol. 19, no. 1. P. 41–45. DOI: <https://doi.org/10.1023/B:JCCG.0000015098.62691.ab>.

13. Chrisler, J. C., Barney, A., & Palatino, B. Ageism can be hazardous to women's health: Ageism, sexism, and stereotypes of older women in the healthcare system. *Journal of Social Issues*, 2016, vol. 72 (1). P. 86–104. DOI: <https://doi.org/10.1111/josi.12157>.

14. Shawna, M. McNair. Age discrimination: ageism in employment and service provision by Malcolm Sargeant. *Educational Gerontology*, 2013, vol. 40, Iss. 8. P. 637–638. DOI: <https://doi.org/10.1080/03601277.2013.844026>.

15. Katz, S., & Calasanti, T. Critical Perspectives on Successful Aging: Does It «Appeal More Than It Illuminates»? *The Gerontologist*, vol. 55, Iss. 1, February 2015. P. 26–33. DOI: <https://doi.org/10.1093/geront/gnu027>.

16. Meisner, B. A. Are You OK, Boomer? Intensification of Ageism and Intergenerational Tensions on Social Media Amid COVID-19. *Leisure Sciences*, 2015, vol. 43, 1–2. P. 56–61. DOI: <https://doi.org/10.1080/01490400.2020.1773983>.

17. Машкова Я. Дід, бабуся, пенсіонери або ж люди старшого віку: що пишуть медіа про людей 60+ (оновлено). Інститут масової інформації. 2020. 31 березня. URL: <https://imi.org.ua/monitorings/did-babtsya-pensionery-abo-zh-lyudy-starshogo-viku-shho-pyshut-media-pro-lyudej-60-i32410> (дата звернення: 15.02.2021).

18. Nelson, T. D. Ageism: Prejudice against our feared future self. *Journal of Social Issues*, 2005, vol. 61(2). P. 207–221. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.2005.00402.x>.

19. Vickers, K. Aging and the Media: Yesterday, Today, and Tomorrow. *Californian Journal of Health Promotion*, 2007, vol. 5(3). P. 100–105. DOI: <https://doi.org/10.32398/cjhp.v5i3.1256>.

20. Lester, P. M., & Ross, S.D. (Eds.). *Images That Injure: Pictorial Stereotypes in the Media*, 2011, Praeger Publishers, Santa Barbara, California, 460 p.

21. Vernon, J. A., Williams, J. A., Jr., Phillips, T., & Wilson, J. Media Stereotyping: A Comparison of the Way Elderly Women and Men Are Portrayed on Prime-Time Television. *Journal of Women & Aging*, 1991, vol. 2 (4). P. 55–68. DOI: https://doi.org/10.1300/J074v02n04_05.

22. Kessler, E. M., Rakoczy, K., & Staudinger, U. M. The portrayal of older people in prime time television series: The match with gerontological evidence. *Ageing and Society*, 2004, vol. 24(04). P. 531–552. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0144686X04002338>.

23. Loos, E. (et al.) Visual ageism in the media, in Ayalon, L. & Tesch-Römer, C. (Eds.) *Contemporary Perspectives on Ageism*, 2018, vol. 19, IPA. P. 163–176. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-319-73820-8_11.

24. Почепцов Г. Г. Теория коммуникации. Москва : Рефл-бук ; Київ : Ваклер, 2001. 656 с.

25. Butler, R. N. Ageism: Another form of bigotry. *The Gerontologist*, 1969, vol. 9. P. 243–246. DOI: https://doi.org/10.1093/geront/9.4_Part_1.243.

26. Encyclopedia.com. Ageism. 2019. URL: <http://www.encyclopedia.com/topic/Ageism.aspx> (дата звернення: 15.02.2021).

27. Колпина Л. В. Эйджи́зм в обслуживании пожилых граждан учреждениями здравоохранения и социальной защиты : монограф. Ульяновск : Зебра, 2015. 128 с.

28. Смирнова Т. В. Пожилые люди: стереотипный образ и социальная дистанция. Социологические исследования. 2008. № 8. С. 49–55.

29. Ноэль-Нойман Э. Общественное мнение. Открытие спирали молчания / пер. с нем. ; общ. ред. и предисл. Н. С. Мансурова. Москва: Прогресс-Академия, Весь Мир, 1996. 352 с.

30. Єлігулашвілі М., Федорович І., Пономарьов С. Організація навчання з питань дискримінації : практич. посіб. Київ, 2015. 136 с.
31. Чернышкова Е. В. Социальное конструирование стереотипов старости: гендерный аспект. Вестник Поволжской академии социальной службы. 2008. № 4. С. 179–185.
32. Chrisler, J. C., Barney, A., & Palatino, B. Ageism can be hazardous to women's health: Ageism, sexism, and stereotypes of older women in the healthcare system. *Journal of Social Issues*, 2016. Iss. 72. P. 86–104. DOI: <https://doi.org/10.1111/josi.12157>.
33. Старикова М. М. Стереотипы старости и старения. Социология и социальная работа. Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского. Социальные науки. 2011. № 2 (22). С. 43–50.
34. Левинсон А. Старость как институт. Отечественные записки. 2005. № 3 (24). URL: <http://www.strana-oz.ru/2005/3/starost-kak-institut> (дата звернення: 12.03.2021).
35. Принципи Організації Об'єднаних Націй стосовно літніх людей : постанова від 16.012.1991 р. № 995_314. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_314#Text (дата звернення: 02.04.2021).
36. Словник української мови : в 11 томах. 1970. Т. 1. URL: <http://sum.in.ua/s/volocjugh> (дата звернення: 20.03.2021).
37. Кастельс М. Информационная эпоха. Экономика, общество, культура. Москва: ГУ-ВШЭ, 2000. 608 с.
38. Сейко Н. А. Ейджизм (ageism). Енциклопедія прав людини: соціально-педагогічний аспект : моногр. / кол. авт., за заг. ред. проф. Н. А. Сейко ; відп. ред. Н. П. Павлик. Житомир: Волинь, 2014. 220 с. URL: http://eprints.zu.edu.ua/23740/1/%D0%A1%D0%B5%D0%B9%D0%BA%D0%BE_%D0%9D.PDF (дата звернення: 15.02.2021).
39. Bell, J. In search of a discourse on aging: the elderly on television. *Gerontologist*. 1992, vol. 32(3). P. 305-11. DOI: <https://doi.org/10.1093/geront/32.3.305>.
40. Сухорукова А. В. Вплив ЗМІ на формування духовності особистості та суспільства. Культура народів Причорномор'я. 2006. № 84. С. 78–82.
41. Липпман У. Общественное мнение. Москва: Институт фонда «Общественное мнение», 2004. 384 с.
1. United Nations (2013), *World Population Prospects. The 2012 Revision. vol. I : Comprehensive Tables*. 439 p. New York: United Nations, available at: https://population.un.org/wpp/Publications/Files/WPP2012_Volume-I_Comprehensive-Tables.pdf (accessed 12 March 2021).
2. Ghladun, O.M. (Ed.) (2020), *Naselelnja Ukrainy. Demografichni tendenciji v Ukraini u 2002–2019 rr. : kol. monoghr. / za red. O.M. Ghladuna; NAN Ukrainy, In-t demografiji ta socialnykh doslidzhenj imeni M.V. Ptukhy. Kyjiv, 174 p., available at: https://idss.org.ua/arhiv/population.pdf* (accessed 20 February 2021).
3. Sydorenko, O. (2003), «Silent revolution, or crisis of the graying society», *Dzerkalo Tyzhnia [Mirror of the Week]*, issue 24 (449), available at: https://zn.ua/SOCIUM/bezmolvnaya_revoljutsiya_ili_krizis_sedeyuschego_obschestva.html (accessed 20 April 2021).
4. *Statystychnyj zbirnyk (2020), Rozpodil postijnogho naselelnja Ukrainy za stattju ta vikom na 1 sichnja 2020 roku : Statystychnyj zbirnyk / Za redakcijeju Mariji Timoninoji. Kyjiv, 344 p.*
5. *Globalnyiy indeks AgeWatch 2015: Tabel uspevaemosti*, available at: <https://www.helpage.org/global-agewatch/population-ageing-data/country-ageing-data/?country=Ukraine> (accessed 12 March 2021).
6. Boyko, Z.V., Belovol, E.V., Radyish, I.V. (2014), «Ageism as a psychological problem of the XXI century», *Humanitarnyi visnyk DVNZ «Pereiaslav-Khmelnytskyi derzhavnyi pedahohichniy universytet imeni Hryhoriia Skovorody» : Dodatok 4 do Vyp. 31, Tom I (9): Tematychnyj vypusk «Mizhnarodni Chelpanivski psykhologo-pedahohichni chytannia»*. Kiev: Gnozis. P. 120–124.
7. Analytical report. (2013), *Napriamy formuvannia hromadskoi pidtrymky modernizatsii pensiinoi systemy Ukrainy (za materialamy sotsiologichnykh doslidzhen) : Analitychna dopovid, Kyiv, 34 s., available at: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2014-01/pensin_reforma-bebe.pdf* (accessed 15 February 2021).
8. *KhISR. (2012), Eidzhyzm v Ukraini: kruhlyi stil 20.07.12 / Kharkivskiy in-t sotsialnykh doslidzhen. available at: http://khisr.kharkov.ua/index.php?id=1342780581* (accessed 20 February 2021).

9. Kipen, V. P. (2019), «People of respectable age in Ukraine: needs, values and interaction with the authorities». Vinnytsia: Vydav. FOP Dmytriieva S.O. 2019. 54 p., available at: http://www.uaod.org.ua/data/book_razdel/-----_2019.pdf (accessed 12 March 2021).
10. Kukhta, M. (2018), «Social potential of elderly people in Ukraine». [monohrafiia]. Kyiv : KNUKiM, 304 p.
11. Hapon, N. (2006), «Subjectivity of a Ukrainian woman: philosophic and anthropological discourse of the second half of the XX-th century». Visnyk Lvivskoho universytetu. Serii: filosofski nauky. Vyp. 9. P. 64–71.
12. Palmore, E. B. (2004), «Research note: Ageism in Canada and the United States», *Journal of Cross-Cultural Gerontology*, vol. 19, no. 1. P. 41–45. DOI: <https://doi.org/10.1023/B:JCCG.000015098.62691.ab>.
13. Chrisler, J. C., Barney, A., & Palatino, B. (2016), «Ageism can be hazardous to women's health: Ageism, sexism, and stereotypes of older women in the healthcare system». *Journal of Social Issues*, vol. 72(1). P. 86–104. DOI: <https://doi.org/10.1111/josi.12157>.
14. Shawna, M. McNair. (2013), «Age discrimination: ageism in employment and service provision by MalcolmSargeant». *Educational Gerontology*, vol. 40, Iss. 8, P. 637–638. DOI: <https://doi.org/10.1080/03601277.2013.844026>.
15. Katz, S., & Calasanti, T. (2015), «Critical Perspectives on Successful Aging: Does It «Appeal More Than It Illuminates»?», *The Gerontologist*, vol. 55, Iss. 1. P. 26–33. DOI: <https://doi.org/10.1093/geront/gnu027>.
16. Meisner, B. A. (2021), «Are You OK, Boomer? Intensification of Ageism and Intergenerational Tensions on Social Media Amid COVID-19», *Leisure Sciences*, vol. 43, 1–2. P. 56–61. DOI: <https://doi.org/10.1080/01490400.2020.1773983>.
17. Mashkova, Ya. (2020), «Grandfather, grandmother, pensioners or the elderly: what the media writes about people 60+». *Instytut masovoyi informaciyi*. 2020. 31 bereznia, available at: <https://imi.org.ua/monitorings/did-babtsya-pensionery-abo-zh-lyudy-starshogo-viku-shho-pyshut-media-pro-lyudej-60-i32410> (accessed 15 February 2021).
18. Nelson, T. D. (2005), «Ageism: Prejudice against our feared future self» *Journal of Social Issues*, vol. 61(2). P. 207–221. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.2005.00402.x>.
19. Vickers, K. (2007), «Aging and the Media: Yesterday, Today, and Tomorrow», *Californian Journal of Health Promotion*, vol. 5(3). P. 100–105. DOI: <https://doi.org/10.32398/cjhp.v5i3.1256>.
20. Lester, P. M., & Ross, S.D. (Eds.) (2011), «Images That Injure: Pictorial Stereotypes in the Media», Praeger Publishers, Santa Barbara, California, 460 p.
21. Vernon, J. A., Williams, J. A., Jr., Phillips, T., & Wilson, J. (1991), «Media Stereotyping: A Comparison of the Way Elderly Women and Men Are Portrayed on Prime-Time Television», *Journal of Women & Aging*, vol. 2(4). P. 55–68. DOI: https://doi.org/10.1300/J074v02n04_05.
22. Kessler, E. M., Rakoczy, K., & Staudinger, U. M. (2004), «The portrayal of older people in prime time television series: The match with gerontological evidence», *Ageing and Society*, vol. 24(04). P. 531–552. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0144686X04002338>.
23. Loos, E. (et al.) (2018), «Visual ageism in the media», in Ayalon, L. & Tesch-Römer, C. (Eds.), *Contemporary Perspectives on Ageism*, vol. 19, IPA. P. 163–176.
24. Pocheptsov, H. H. (2001), «Communication Theory». Moskva: Refl-buk, Kyiv: Vakler, 656 p.
25. Butler, R. N. (1969), «Ageism: Another form of bigotry», *The Gerontologist*, vol. 9. P. 243–246. DOI: https://doi.org/10.1093/geront/9.4_Part_1.243.
26. Encyclopedia.com (2019), «Ageism», available at: <http://www.encyclopedia.com/topic/Ageism.aspx>.
27. Kolpina, L. V. (2015), «Ageism in servicing senior citizens by health care and social protection institutions»: monografiya. Ulyanovsk: Zebra, 2015. 128 p.
28. Smirnova, T. V. (2008), «Older people: the stereotypical image and social distance». *Sotsiologicheskie issledovaniya*. 2008. no. 8. P. 49–55.
29. Noel-Noyman, E. (1996), «Public opinion. The opening of the spiral of silence»: Per. s nem. / Obsch. red. i predisl. Mansurova N. S. Moskva: Progress-Akademiya, Ves Mir, 1996. 352 p.
30. Yelihulashvili, M., Fedorovych, I., Ponomarov, S. (2015), «Organization of learning the discrimination problems»: prakt. posib. Kyiv, 2015, 136 p.
31. Chernyishkova, E. V. (2008), «Social construction of stereotypes of old age: the gender aspect». *Vestnik Povolzhskoy akademii sotsialnoy sluzhby*, 2008, no. 4. P. 179–185.

32. Chrisler, J. C., Barney, A., & Palatino, B. (2016), «Ageism can be hazardous to women's health: Ageism, sexism, and stereotypes of older women in the healthcare system», *Journal of Social Issues*, Iss. 72. P. 86–104. DOI: <https://doi.org/10.1111/josi.12157>.
33. Starikova, M. M. (2011), «Stereotypes of the old age and aging». *Sotsyolohyia y sotsyalnaia rabota, Vestnik Nizhegorodskogo universiteta im. N. I. Lobachevskogo. Seriya Sotsialnyie nauki*, 2011, no. 2 (22). P. 43–50.
34. Levinson, A. (2005), «Old age as an institution». *Otechestvennye zapysky*. no. 3(24), available at: <http://www.strana-oz.ru/2005/3/starost-kak-institut> (дата звернення: 12 March 2021).
35. UNP. (1991), *Pryntsypy Orhanizatsii Obiednanykh Natsii stosovno litnikh liudei : postanova vid 16.012.1991 r. no. 995_314*, available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_314#Text (accessed 02 April 2021).
36. *Slovyk ukrainskoi movy: v 11 tomakh*. T. 1, 1970, available at: <http://sum.in.ua/s/volocjuga> (accessed 20 March 2021).
37. Kastels, M. (2000), «The Rise of the Network Society». *Ekonomika, obschestvo, kultura*. Moskva: GU-VShE, 2000. 608 p.
38. Seiko, N. A. (2014), «Ageism». *Entsyklopediia prav liudyny: sotsialno-pedahohichni aspekt: monohr. / kol. avt., za zah. red. prof. N. A. Seiko ; vidp. red. N. P. Pavlyk*. Zhytomyr : Volyn, 220 p., available at: http://eprints.zu.edu.ua/23740/1/%D0%A1%D0%B5%D0%B9%D0%BA%D0%BE_%D0%9D.PDF (accessed 15 February 2021).
39. Bell, J. (1992), «In search of a discourse on aging: the elderly on television», *Gerontologist*, vol. 32(3). P. 305-11. DOI: <https://doi.org/10.1093/geront/32.3.305>.
40. Cukhorukova, A. V. (2006), «The influence of mass media on the formation of the spirituality of the personality and society», *Kultura narodov Prychernomoria*, no. 84. p. 78–82.
41. Lippman, U. (2004), «Public opinion». Moskva : Institut fonda «Obschestvennoe mnenie», 2004. 384 p.

UDC 316.647.8:070-028.27

AGE DISCURSIVE PRACTICES IN ELECTRONIC MEDIA NEWS

Balandina Nadiya, D.Sc. (Philology), Professor, e-mail: balandina.n.f@opu.edu.ua,

ORCID – <https://orcid.org/0000-0002-6933-838X>

Pankevych Olena, PhD (Pedagogical Sciences), e-mail: o.o.pankevych@opu.edu.ua,

ORCID – <https://orcid.org/0000-0003-3157-3349>

Odesa Polytechnic State University 1 Shevchenko Ave, Odesa 65044, Ukraine.

Introduction. In Ukraine, there is a steady increase in the number of people in the category of 60+, which affects the quality of their lives, relations between generations. Traditionally, respect for older people as bearers of experience, prudence, and wisdom is leveled off, while gerontophobic stereotypes of old age as a threat to the spread of ageism, including the media, are growing.

The aim of the research is to identify discriminatory gerontophobic practices in the news of electronic media and to illustrate the multi-vector discursive field of ageism.

Research methods. The search for an empirical basis was held using content analysis of news submitted during 2020 by 40 central and 129 local media. Age meanings were recognized at the level of individual lexical units, phrases and broader contexts. An interdisciplinary discursive approach was also used to analyze the collected material.

Results and discussions. The specificity of gerontological ageism in the media is established, which consists in its institutional nature, has an open and latent form, promotes gerontophobic stereotypes that degrade human dignity, move retirees to the periphery of public life, thereby minimizing their social rights. It has been proved that all this happens as a result of the process of exclusion, which is based on the principle of removing age groups

from the social community on the principle of «we are not like them, we are better than them». The process of age exclusion marked by ageism is heterogeneous: on the one hand, it occurs due to the medicalization of old age, its devaluation in the practices of marginalization, improvisation, infantilization, dehumanization and trivialization, and on the other hand, under the guise of social solidarity, protection and attention to the elderly, i.e. patronage.

It is shown that the selected discriminatory practices are the result of the selection of information that tends to be sensational, causes an emotional reaction, brings a person out of an inert state, worries.

Conclusions. The revealed news content testifies to the unjustified spread of hate speech, which can be equated to aggression, harassment of pensioners as victims of rapists and fraudsters. It can be argued that this is not only a problem of gerontophobia in the media, but also in society as a whole. The media disseminate what is in society, and hence, determine what attitude to old age is cultivated in the mass consciousness.

Key words: *ageism, news, elderly people, age exclusion, discriminatory practices.*

Стаття надійшла до редакції 26.08.2021.